

170
1. 20
m
2. 20
3. 1
176
1.
2. 0
3. 2
4. 2

E. 16. *Br. 21.*

24

DE
PIARVM CAVSSARVM
MVTATIONE

1767 9.

DEO AVSPICE

ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS CONSENSV

PRAESIDE

28

FRIEDRICO GVILIELMO
TAFINGERO

PHIL. ET IVRIVM D. HORVMQVE P. P. O.

SEKENISS. WVRTEMBERG. DVCIS CONSILIARIO

ACADEMIÆ SCIENTIARVM ROVEREDENSIS

SOCIETATVMQVE LATINARVM IENENSIS

ET MARCHICO BADENSIS

SOCIO

PRO OBTINENDIS SVMMIS IN IVRE
HONORIBVS

DISPV TABIT

IOANNES FERDINANDVS CAMERARIVS
TVBINGENSIS

DIE XXX. SEPTEMBRIS MDCLXVII.

TVBINGAE

LITTERIS FVESIANIS.

9116

DE
PIARVM CAVSSARVM
MVTATIONE

ORD. ASSICIE
ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS CONSENSVS
PRAESIDE

ERIEDRICO GVILIELMO
TAPINGERO

PHIL. ET IVRIVM D. DOCTORVM P. P. O.
ORDINIS WVTIMBERG. DVCESS. CONSILIARIO
ACADEMIE SCIENTIARVM BOVRENSIS
SOCIETATIS LINGVAE LATINAE INVENIS
ET MARCHIO SARDINIAE
SOCIO

PRO OPTINENDIS SVMMIS IN IVRIS
HONORIBVS

DI. SVSSIDI
IOHANNES FERDINANDVS CAMERARIVS

§ I.

SCRIBENDI OCCASIO ET MATERIA
INDICATVR.

Loquutus nuper admodum Nobilissimus me-
cum est Dominus Candidatus, cuius tam
eruditionem, quam modestiam, nisi arcta,
quæ inter Ipsum & me intercedit, necessitu-
do prohiberet, pluribus hic publice cele-
brarem, de conscribenda, quam publice ce-
lenderet, disputatione inaugurali. Incidi
occasione *L. 16. D. de usu & usufructu vel. per legatum vel fidei-
commissum datis*, cuius resolutionem egregiam in examine rigo-
roso obtulerat Ipse Dominus Candidatus, in præsens de *piarum
causarum mutatione* thema, cuius tractationem qualemcunque
ut æqui bonique consulat Lector benevolus, decenter rogo.

A 2

§ II.

§ II.

PIÆ CAUSSÆ CONCEPTVS ET SYNO-
NYMA SISTVNTVR.

Quid aliud est *pia causa*, quam omne illud, quod ex causa pietatis, veræ, vel putativæ relictum, donatum vel destinatum est, inquit *Iustus Henningius* a) BOEHMER, ICTus etiam post fata venerandus. Accipitur in hac ipsa, verbis quidem paucis, sed nervosa brevitate generalem omnis piæ causæ conceptum sistente, cum prolixioribus aliorum ICTorum b) definitionibus omnino conspirante, definitione *pietatis* vox in sensu c) latiori, ut non solum amorem ac reverentiam erga Deum immortalem, sed & singularem amoris adfectum erga proximum totanque rempublicam sub suo complectatur ambitu. Respexit non solum ad eiusmodi latiore pietatis piarumque causarum sensum iam ipse d) AVGVSTINVS, nomen pietatis etiam in operibus misericordiæ frequentari inquit; sed conspirat eatenus quoque latinæ isthuc piarum causarum denominationi æquipollens, a voce e) *mild*, misericordem denotante, descendens germanica dictio, *milde* f) *Sachen*, *milde Stiftungen*. Eadem ratione misericordiam denotat quoque vox g) *elemosyna*, descendensque ab illa ipsa, tam antiquata vox *älmesse*, quam recentior hodieque usitata vox *Almosen*.

a) *Iustus Henningius* BOEHMER in *iure ecclesiastico protestantium* lib. 3. tit. 5. § 21. pag. 272. tom. 2di, Halæ 1743. 4. editi.

b) *Pia causa* definitiones ampliores, sed re ipsa consentaneæ exhibentur in *Caroli Ortonis* RECHENBERGII *disputatione de eo, quod in piis causis impium est*, sub præsidio Io. Balthasaris L. B. de WERNHER Vitembergæ 4. 1710. defensa, sect. I. § 2. pag. 2. & in Io. Christiani SALIGII *disertatione de larva pietatis detracta causis piis quoad conditionem indebiti*, Halæ 1722. edita, cap. 1. § 4.

c) *La-*

- c) *Latioem* isthunc a *strictiori*, nonnisi amorem ac reverentiam divini Numinis denotante, sensu, probe distinxit *Dieter. Hermann* KEMMERICH in *programme de iusto caussarum vere piarum favore*. Ien. 4. 1736. pag. 4. & 5.
- d) AUGUSTINVS de *civitate Dei* lib. 10. c. 1. referente *Ernesto Godofr. Christiano* KLÜGELIO in *diff. de extensis piarum caussarum privilegiis*. Vitembergæ 1761. 4. § 7. pag. 12.
- e) Egregie hæc ipsa vocis *mild* significatio patet ex sequentibus antiqua, seculo XIII. a poeta quodam anonymo de *leone & mure* conficta, & in celeberr. *Christiani Fürchtegott* GELLEKT *Nachricht und Exempel von teutschen Fabeln*, in præfatione tomi I. libelli, *Fabeln und Erzählungen* inscripti, Lipsiæque 1748. 8. editi, propositæ fabulæ versibus:
- Gedenkent wie der gewalt sy,
Dem *miltikeit* nit wonet by.
Gewalt *erbermde* soll han,
An gewalt sol tugend stan,
Der groz dem mynden sol vertragen,
Nutze mag er sin, der nit mag schaden.
- f) Vid. cit. KLÜGELII *diff. not. k.* ad § 7. pag. 12.
- g) Vid. de hisce vocibus non solum *Caroli DUFRESNE, Domini du CANGE glossarium ad scriptores mediæ & infimæ latinæ*, art. *elemosyna carucarum*, in tomi 3. Venetiis 1738. fol. editi columna 39. & art. *miseriordia*, in tomi 4. ibidem 1739. fol. col. 763. sed & *Ioannis Georgii WACHERI glossarium germanicum*, Lipsiæ 1737. 4. col. 39. art. *Almosen*.

§ III.

FACTARVM AD PIAS CAVSSAS FVNDA-
TIONVM ORIGO ET RATIO PRIMA
INDICATVR.

Prima, quæ christianos homines ad id commovit, ut bona sua ad pias caussas sacrosve usus destinarent, ratio fuit absque dubio *vera pietas*, amorem atque reverentiam a) erga Deum immortalem, gratum erga ministros eius, divini verbi præcones, animum, amoremque erga omnem proximum totamque rempublicam, misericordia erga pauperes in primis conspicuum, complexa. Hisce ipsis igitur prospiciebant non solum moribundi christiani bene multi, sed eorum quoque curam eatenus suscipiebant episcopi, providebantque, ut legata exsolverentur, cuius curæ testimonium præbet concilium Vafense primum, seculo V. habitum, in quo congregati statuerunt episcopi, heredes legata, pauperibus relicta, sibi retinentes tractari tanquam homicidas, immo ut ipsos infideles, qui non credant iudicium futurum, quo de his fit ratio reddenda, prout recenset *Ioachimus* b) *HILDEBRAND*, Theologiæ & SS. antiquitatum Professor Helmitadiensis.

- a) Conferatur *Theodori THVMII*, Theologi Tubingensis gravissimi, *tractatus de bonis ecclesie, ad disputandum propositus*, Tubingæ 4. 1621. pag. 3. seqq. ubi in *questione I.* docetur, *largitiones & collationes omnium omnino esse boninum, ut sint cultus divini nervus, stipendia servorum Dei, & subsidia pauperum.*
- b) *Ioachimus HILDEBRAND* in *historia conciliorum a N. C. usque ad seculi XVII. annum XLV. in ecclesia habitorum*, Helmitad. 1665. recuf. ibid. 1707. 4. pag. 118.

§ III.

§ III.

EARVNDEM RATIO VLTERIOR AC
SEQVIOR RECENSETVR.

Veræ huic pietati (§ III.) accessit sensim sensimque superstitio, *putativa* illa *pietas* (§ II.), per opinionem de a) purgatorio, de precibus pro relaxatione & redemptione animæ præstandis, deque eleemosynarum meritis, hominum animis infusam, valde adausta. Debentur ipsi huicce opinioni innumeræ dispositiones manium causâ, seu in remedium b) animæ factæ, *Selengeräte*, c) quæ ipsa vox, ex altera voce germanica *Rat*, salutem & prosperitatem denotante, connexaque voce *retten*, servare, salvare, & altera *Seele*, anima, suam habens compositionem, in genere denotat dispositionem de bonis mundanis ac transiuris factam in remedium, refrigerium & salutem animæ post mortem, ut pœnis purgatorii relevetur, in specie autem sumi posse videtur pro testamento d) ad pias causas, quum nonnisi in remedium animæ condita primitus fuerint testamenta.

- a) Testamenta ad pias causas cum purgatorio simul orta esse docuit *Gottlob Augustus IENICHEN* in *coniecturis de testamenti ad pias causas origine*, Lips. 1734. 4. pag. 5. seqq. Conferantur quoque *Ericus MAVRITIUS* in *dissertatione de secularisatione bonorum ecclesiasticorum ex iure divino & humano, præsertim instrumento pacis, ac novissimis imperii constitutionibus*, cap. 1. § 5. & 6. pag. 499. seqq. in eiusdem dissertationum & opusculorum volumine, cum præfatione *Ioannis Nicolai HERTII*, Francofurti ad Mœnum 1692. 4. edito, *Christianus WILDVOGEL* in *dissertatione de iuribus altarium, vom Recht der Altäre, Iena a Gottlieb SLEVOGT* anno 1716. 4. defensa, cap. 4. § 3. pag. 32. & 33. quibus præter citatum *THYMMII tractatum cir. quest. 1. pag. 5.* iungi, si placet, potest

potest *Tobias* WAGNERI *Disputatio theologica contra fatuum ignem purgatorii Papistarum*. Tubingæ 1676. 4. edita.

- b) Conf. *Io. Georgii* SIMONIS *iudicium pro anima* Halæ 1693. 4. per modum disputationis editum.
- c) Conf. cit. WACHTERI *glossarium germanicum*, art. *Rat*, *salus*, *prosperitas* col. 1239. qui ipse tamen vocem *Seclengerüt* ibid. col. 1242. art. *Raten*, & col. 1499. art. *Seclengerüt* ad vocem, *raten*, *constituere* referendam esse, ad vocem Anglo Saxonicam *ræde* forsitan respiciens, putavit, notatus eatenus a *Ioanne Christiano* CLAPROTH in *dissertatione de natura bonorum secularifactorum, inprimis eorum, quæ ad conventus pertinuerunt, vulgo Clostergüter*, nota 3. ad § 1. pag. 306. in eiusdem *Samlung iuristisch philosophisch und critischer Abhandlungen*, quæ Gættingæ 1742. 8. prodit, ubi aliam, mihi vero magis probabilem haud visam dictæ vocis derivationem addit inquam: "Mihi magis placet communior vocis significatus, quo *Gerüte* utensilia indigitat & adparatum, siquidem "hoc genus legata pro adparatu habebantur ad placandum "Numen perquam necessario.

§ V.

DICTA ULTERIORIS AC SEQUIORIS RATIONIS FREQUENTIA QVOAD SANCTOS ATQUE ECCLESIAS TANGITVR.

Putativa hæc pietas, summaque inprimis in sanctos, variarum ecclesiarum tutelares, licet nonnunquam a) plane non existentes, veneratio, conceptaque b) per eorundem intercessionem, tam salutis æternæ, quam stabilitatis regnorum & provinciarum obtinendæ, spes commovit ipsos quoque imperantes, ut maximas illis ipsis sanctis, eorumque ecclesiis, horum.

horumque ministris darent relinquerentque largitiones. Sic iam seculo X. reginam Mathildem, Burgundiæ & Arelati Regis conjugem sancto Mauritio amplissimam reliquisse largitionem, testatur c) epitaphium, illi ipsi in capella ecclesiæ, cui nomen est cloitre de St. Maurice contigua, beatæque Virgini Mariæ dedicata, Viennæ in Gallia erectum. Eadem ratione & privati d) homines remissionem peccatorum, suamque & suorum salutem æternam non tam recte factis consequi studuerunt, quam potius, ut cum e) Symmacho, episcopo Romano loquar, ære fundisque mercati, præteritam & sanctitatem & paupertatem respicientes, in primis clericis monachisque, tam inter vivos, quam mortis causâ, largissimis prospexerunt muneribus. Factum inde est, ut *elemosynæ*, misericordiæ opera generatim omnia comprehendentis (§ II.) nomine *strictiori* f) significatu venerint ecclesiarum possessiones, seu ut laudati DŮFRESNE g) verbis utar, tenementa omnia illa, quæ concedebantur per donationem ecclesiis cathedralibus, conventualibus h) parochialibus, viris religiosis, ut pro donatoris & suorum, tam vivorum, quam mortuorum, animabus apud Deum orationibus & divinis officiis intercederent.

a) De *sancto*, ex voce germanica *Hülfe*, non satis intellecta, efficto vide *Historische Nachricht von dem Martyrer Sanct Hülpe, besonders in Bremen, womit zu der Feyerlichkeit, welche von der teutschen Gesellschaft in Bremen öffentlich angeſtellt worden, gezeimend eingeladen Iohann Philipp CASSEL, öffentlicher Lehrer der Beredsamkeit* rel. Bremen 1765. 4.

b) De hac ipsa *sanctorum intercessione*, cuius post alios multos meminit quoque Andreas RÜDEL, S. I. Sc. canonici D. ac Prof. publ. ord. in dissertatione *Sanctorum ac Dei, suis in sanctis gloriosi, honorifica iura, adversus commentationem iuris pontificii, scriptam a Io. Rud. ENGAY, vulgatam Ienæ A. O. R. 1734. sub tit. de honorificis sanctorum iuribus, adserente* cap. 9. § 50. conferantur Christian Gottlieb BYDER, fautor meus,

B

ctiam

etiam post fata colendus, in programmate continente *observationem de dominio directo sanctorum titularium ecclesiarum Germania*, Ien. 1758. 4. pag. 3. seq. cit. RECHENBERG in allegata disp. *de eo, quod in piis causis impium est*, sect. I. § 7. pag. 9. cit. WILDVOGEL de iuribus altarum, cit. cap. 4. §. 3. pag. 32. & 33.

- c) Describitur hocce *epitaphium* in libello, eruditis observationibus plenissimo, *Voyages liturgiques de France, ou recherches faites en diverses villes du royaume par le Sieur de MOLEON, contenant plusieurs particularités, touchant les ritus & les usages des eglises, avec des decouvertes sur l'antiquité ecclesiastique & patienne*. Paris. 1718. 8. pag. 7.
- d) Conf. cit. RECHENBERG, cit. diss. in primis sect. 2. §. 1. seqq. pag. 20.
- e) SYMMACHVS, episcopus Romanus, in concilio Romano VI. anno 513. habito, præcepit, ne quis bona & dotes ecclesiarum invadat, aut vi secum detineat, ex hac ratione "quod illa bona ecclesiis sint præstita ab iis, qui remissionem peccatorum & vitam æternam mercari voluerint, qui secus faxit, anathemate feritur. Conferatur *Ioach. HILDEBRANDI cit. historia conciliorum*, pag. 151.
- f) De *sanctitate*, monachis tribui solita, ad *vestitum* ipsorum extensa, testatur antiquior, quæ nec hodiernum ubivis in desuetudinem abiisse videtur, consuetudo, quæ parentes vota pro agrotis faciunt infantibus, se velle *puerulos*, si Deus sanos reddere eosdem vellet, per unum alterumve annum *babitu monachorum* induere, de qua videatur *Franc. Ern. BRÜCKMANNI*, Med. D. *epistola itineraria XXII, de medicis Vienne-sibus a. MDCCXXIII. MDCCXXIV. MDCCXXV, eorumque scriptis medicis, & medicina Vienne-si, ad virum — Dn. Chr. Georg. SCHWALBE*, Phil. & Med. D. rel. *Wolfenbüttele* 4. 1730. Notari hic meretur quoque *vestes monialis* post

post mortem sumendi consuetudo, de cuius antiquitate videri potest citatus liber egregius, *Voyages liturgiques de France*, pag. 236. ubi non solum Regina Galliarum, Blancae, matris Ludovici S. sed & aliae feminae illustris, monialis vestibus sepulta, mentio fit, posteriorisque epitaphium de anno 1327. sequentem inter alios versum? *In requie multa sit Nonna veste sepulta*: continens exhibetur.

- g) DVFRESNE in *glossar. cit. tom. 3. col. 40. art. eleemosyna.*
- h) De *cura pauperum*, a iudeis primisque christianis exercita, factoque huius curae ab ordinibus monachorum mendicantibus abusu vide M. *Christoph Gottbelf STEMLERS, R. in D. Abhandlung aus der Kirchengeschichte von der Currende und den Currendanern* 1765. 8. Leipzig § 1-4.

§ VI.

EADEM SEQUIOR RATIO CONTRARIOS
 QVOAD LIBERTATIS DATIONEM
 ET AMISSIONEM EFFECTVS
 PRODVXIT.

Alios, concedendo aliis libertatem, suae saluti consulere, putativa (§ III.) pietate ductos voluisse, testatur facta saepius pro remedio animae fervorum *manumissio*, in primis tam a *Caspate Achatio* a) BECKIO, Jcto quondam Jenensi, quam celeberrimo *Joanne Friedrico JOACHIMO* b) pluribus considerata atque illustrata. Libertate donare fervum, quo triste iugum excuteret, apud infideles iuxta ac christianos pia meritoriaque c) censebatur causa. Ipse iam *IUSTINIANVS* d) imperator dationem libertatis rationem pietatis vocavit, interque pijs retulit causas. Magis magisque autem per falsam de bonis operibus e) persuasionem stabilita illa ipsa fuit sententia, hominumque occupavit animos, homines hominibus fervire, iniustum

putantes. *Alii* ab hac ipsa servitute alieni in alia, qua se non hominibus, sed Deo fervire, sibi persuadebant, *servitute remedium animæ* quærebant, sanctorum ecclesiarumque, ac monasteriorum iis ipsis dedicatorum, servitiis se ipsos devotentes, & ab iisdem gratiosam, suisque animabus proficuum, operum supererogationis communicationem sperantes. Observavit id ipsum inter alios celeberrimus F) *Christianus Gottlieb* RICCIUS, feminaeque, anno 965. sancto Trudoni se ipsam in servitutem devotentis, exemplum enarrantia verba sequentia exhibuit.

„ Quædam femina nomine Gaudarda veniens ad monasterium
 „ S. Trudonis, ubi ipse sanctus in corpore requiescit, & dominus Adelbero episcopus & abbas præesse videtur, ibi *sua genuitatis libertatem* amittens se sub iugo *servitutis Deo & S. Trudoni* tradidit *famulatavam*.

- a) *Caspar Achat. BECK* in *dissertatione de manumissionibus in ecclesia*, Jen. 1712. 4. cui iungi potest D. *Gottfried Rudolph POMMER* in *Sammlungen historischer und geographischer Merkwürdigkeiten, herausgegeben von Abraham Gottlob KÆSTNERN*, Altenburg 1752. pag. 21. ubi inscriptionem, manumissionis in ecclesia factæ testem, exhibet.
- b) *Joannes Friedrich JOACHIM* in *commentatione historico-juridica de manumissionibus in Ss. ecclesiis, ad tit. Cod. de his, qui in ecclesiis manumittuntur, von Freylassung der Knechte in den Kirchen, Hale 1737. 4. in primis § 17. pag. 27.*
- c) Conf. cit. BECKII *dis.* § 5. pag. 6.
- d) *JVSTINIANVS* in *lege 1. § 6. C. de communi servo manumisso.*
- e) Conf. cit. BECKII *dis.* § 11. pag. 10. seqq.
- f) *Christian Gottlieb RICCIUS* in *zuverlässlichem Entwurf von dem landstäßigem Adel in Teutschland*, Nürnberg 1735. 4. 1 Theil, 8. Capitel § 4. pag. 92. ubi generalem non solum obser-

observationem proposuit, sed & adductum exemplum ex *Auberti MIRÆI donationibus Belgicis* adduxit. Conferatur quoque, præter illustr. *Davidis Georgii Struben commentationem de origine nobilitatis germanicæ, & præcipuis quibusdam eius iuribus*, Jen. 1745. cap. 2. § 6. pag. 38. & *Christiani THOMASII dissertationem de iure statuum imperii danda civitatis*, Hal. 1696. rec. *ibid.* 1739. 4. § 30. pag. 28. *Gottlieb Samuelis TREVERI Untersuchung des Ursprunges und der Bedeutung des Märtensmannes, wobey aus den Urkunden der miltieren Zeiten die mancherley Arten der Ministerialium und Dienstleute der Heiligen gezeigt werden.* Helmstädt 1733. 4.

§ VII.

EADEM RATIONE NITI VIDENTVR PIÆ
AD BIBENDVM FVNDATIONES.

Alios tandem improbus eo usque abstulisse videtur error, ut *in relictis* annuæque ingurgitationi destinatis, cerevisiæ viniq; urnis vel *amphoris* aliquod suarum *animarum* quæsierint *refrigerium*. Talis maiorum nostrorum pro defunctorum animabus sollicitudinis exemplum sistunt statuta der *sante Lorens Gilde* a) *Eyderstadii* a. 1514. potum genio simulque preces pro salute mortuorum fundere societatem iubentia: „Unde so seholen tho hope kamen alle de brædere
„ unde systere, de de wancken moeghen und eten und dryncken
„ in leve und vrolichheyt, und bidden vor alle de ghenen de de
„ vor storven synth uth deme Gilde Sunte Laurentius. Referr
„ huc meretur quoque perpetuus unius urnæ vini reditus, abbati & conventui in *Bebenhausen* hunc in finem, ut *monachis, sanguinis missionem, vena* verno tempore *secata*, facientibus propinetur, anno 1304. relictus a *Wernhero de Gruningen*, de quo *Friedricus Abbas & conventus monasterii in Bebenhausen* in diplomate, a *Valentino* b) *Ferdinando L. B. de*
„ *Gydenus* proposito, professi non solum sunt: „Quod,

B 3

„cum

„ cum Wernherus clericus, dictus de Gruningen, noster be-
 „ nefactor, specialissimus & amicus, inter *cetera bona que*
 „ *salutis eterne intuitu nobis & nostro Monasterio contulit &*
 „ *donavit, Reddusetiam unius uvne vini,* mensure Ezzelingen-
 „ *sis,* quam habet ex feodo vinee duorum iugeram, dicte
 „ *Isenhut,* site iuxta villam dictam zu dem Niderkain, in mon-
 „ *te dicto Galgenberg,* nobis — — donaverit sub hac forma,
 „ *ut post mortem suam in perpetuum singulis annis predicta urna*
 „ *vini nostro conventui in mutatione nostra, Pascale aut Penteco-*
 „ *stali, ad bibendum totaliter propinetur, & si forte idem vi-*
 „ *num aliquo anno fuerit venditum, aut aliis usibus deputa-*
 „ *tum, teneamur pecuniam, sive valorem ipsius, pro illo*
 „ *anno in conscientias nostras conventui Schonaugiensi pro si-*
 „ *millibus usibus expendendum exfolvere totaliter, & donare* „
 „ *sed & annuæ huius ipsius foundationis observationi & promissio-*
 „ *ne & imprecatione sequenti prospexerunt: „ Nos — —*
 „ *prædictam donationem sub forma & pœna præscripta recipien-*
 „ *tes cum actione debita gratiarum, nos, & omnes successores no-*
 „ *stros in perpetuum ad observationem præscriptorum, per solemn-*
 „ *em promissionem, & inviolabilem obligamus, nulla nobis*
 „ *exceptione iuris canonici, vel civilis, consuetudinis vel facti,*
 „ *sive statuto in posterum edendo, ac compositione aliqua*
 „ *interveniente ullatenus valitura. Imprecantes nichilominus*
 „ *indignationem Dei omnipotentis, & Matris misericordie ei in*
 „ *novissimo (die) proventuram, qui hanc tam gratiam nobis*
 „ *donationem & utilem præsumserit infringere, aut aliquatenus*
 „ *immutare. „*

- a) Statuta hæc videri possunt legique in *Ernesti IOACHIMI de*
WESTPHALEN monumentis ineditis rerum germanicarum,
præcipue Cimbricarum & Megapoliensium, Tom. 2. pag. 508.
Lips. 1740. fol. unde supra adductum, aliosque statutorum
huius societatis Laurentianæ passim exhibuit supra citatus lo-
Christ. CLAPROTH in cit. diss. de natura bonorum secula-
risatorum nol. 3. ad § 1. pag. 308.

b) Va.

b) *Valentin. Ferd. L. B. de GUDENUS in codice diplomatico tom. III. 1751. 4. edito pag. 20. n. 16.*

§ VIII.

REFERENDA HVC VIDETVR PERSONAM
FVNDATORIS IN ANNVVA COMESSA-
TIONE AGENDI CONSVETVDO.

Eadem pietatis putativæ ratione nitebatur olim, a doctissimo PELLOV TIER a) enarrata, Lutetijs Parisiorum in collegio Cardinalis Joannis le Moine, ibidem anno 1513, sepulti, observari solita consuetudo, vi cuius sacræ huius ædis antistites, antiquum, quò b) *archimimus* in ducendo solemnî funere ipsùm feretrum, personam defuncti agens, eiusque mores vivendique rationem gestibus exprimens, præcedebat, inter Romanos usitatum, morem imitantes, die V. Januarii singulis annis ex suo aliquem cœtu eligebant, personam defuncti fundatoris agentem, cardinalisque habitu indutum, cum eleemosynario, rubrum gestante pileum, vesperæ adsistentem, collegas postea suos hospitio excipientem, variaque inter illos, confecta ex saccharo, bellaria distribuentem.

a) Conf. *Anmerkungen über die geheiligten Zeiten der alten Gal-
lier und Teutschen von dem Herrn Pelloutier, aus der nouvel-
le bibliotheque germanique tom. XXIII. part. 1. art. 8. pag. 89. -
108. ins teutsche übersetzt, in des Hamburgischen Magazins
XXII. Bandes III. Stück. num. 3. pag. 107. cui iungantur
quoque pag. 105. seq. ubi saltationum concertuumque musi-
corum, refrigerationibus, a quodam canonico suis in officio
successoribus relictis, animatorum mentio iniicitur, omnino
opponenda libello gallico, Amstelodami 1766 sub titulo
*Essai historique & philosophique sur les principaux ridicules des
differentes nations, suivies de quelques poësies nouvelles par
Mr. G. . . Dourx* edito, & iuxta recensentem versionis eius-
dem*

dem libelli germanica, Lipsiæ c. a. 8. edita, in *neuer kritischer Nachrichten* 3. Band, 4. Stück, Greifswald den 24. Januar. 1767. pag. 27. & 29. diplomatis in abbacia Quedlinburgensi occurrentis, fundationem eiusmodi ad bibendum, ut plenius inde recreentur mortui, continentis mentionem iniicienti, indeque non solum violentiæ notam in Germanos derivante, sed iisdem quoque solis imaginationem de percepto a mortuis ex vivorum haustibus gaudio adfingenti.

b) De hac ipsa *archimimi* functione vid. *Abhandlung von den Pantomimen, historisch und kritisch ausgeführt.* Hamburg 1749. 8. 1. Abschnitt, § 28. pag. 33.

§ VIII.

EADEM RATIONE NITI VIDENTVR DAM- NUM VIVENTIBVS ILLATVM POST IPSORVM MORTEM COMPENSANDI ANIMVM DECLARANTES DISPOSITIONES.

Non autem pro sua suorumque salute tantum fundationes eiusmodi factas fuisse novimus; sed quoque damnum, viventibus illatum, compensaturi, aliorum commoda hac ipsa ratione voluerunt promovere. Sic sub titulo *pro incertis, & male ablatis, sive fortis factis* testatorem ea, quæ iniuria forsitan acquisiverat, restituere voluisse, talemque voluntatis ultimæ dispositionem pro relicto ad pias causas fuisse habitam, in specie observavit *Ernestus Godofredus Christianus* a) KLÜGELIUS. Dispositionis eiusmodi a canonico quodam Berlion, anniversarias *pro remedio animarum illorum, quos in aliquo defraudaverat*, in festo mortuorum celebrandas missas fundante, anno 1252. factæ testimonium perpetuum præbet epitaphium, illi ipsi in monasterio Sancti Mauriti Viennæ in Gallia extructum, cuius descriptionem dedit b) libri iam citati, tam curiosis, quam eruditis, observationibus plenissimi auctor *de MOLEON.* a) *Ern.*

a) *Ern. Godofr. Obr. Klügel in disputatione de extensis piarum causarum privilegiis.* Vitenberg. 1761. § 20. pag. 30.

b) Cit. *Voyages liturgiques de France* pag 6, ubi de Viennensibus agitur ecclesiis, & in specie describitur ecclesia, cui nomen est cloître de St. Maurice.

§ X.

EIVSMODI DISPOSITIONES, QVÆ AB INITIO FVERVNT VOLVNTATIS, POSTEA FACTÆ SVNT NECES- SITATIS.

Nixam fuisse ab initio hancce ipsam ad pias causas relinquendi, donandi vel destinandi consuetudinem sola pia benevolaque dantium voluntate, omni caret dubio. „Habeat unusquisque” verbis, ex CONSTANTINI M. edicto desumptis, inquit imperator JUSTINIANVS „licentiam sanctissimo catholico venerabilique concilio decedens bonorum, quod optaverit, relinquere: & non sint cassâ iudicia ejus. Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremae voluntatis, postquam iam aliud velle non possunt, liber sit stilus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. „Determinatam fuisse voluntatem isthanc per doctrinas (§. III.) & persuasiones varias, præeuntibus cit. *Carolo Ottone* a) RECHENBERGIO, & excellentissimo humanissimoque *Gudielmo Friedrico* b) LINKIO, 1Cto Altorfensi, facile agnosceret concedetque æquis rerum aestimator. Imposita autem sensim sensimque passim fuit ecclesiæ membris necessitas quædam, bonorum suorum partem relinquendi ecclesiis per notatam a celeberrimo de c) MONTESQVIOV consuetudinem omnes, nullam bonorum suorum partem ecclesiæ relinquentes, communi- one ac sepultura privandi. Habebatur nempe, observante citato d) DUFRESNE, ille, qui intestatus decesserat, olim pro-

damnato ac infami. Quum enim iuxta conciliorum canones, certam bonorum suorum partem distribuere in pios usus, ad animæ redemptionem quivis teneretur, salutis suæ curam is, qui id non egisset, quodammodo abiecit videbatur. Iussi igitur in aliquot synodis fuerunt sacerdotes, adhortari morituros, ut peccata sua sacramentali confessione eluerent, & de rebus suis in ecclesiarum vel pauperum favorem, aut in alios pios usus ad animæ salutem disponerent. Non vero in hoc acquieverunt clerici, sed progredi eo usque nulli dubitarunt, ut iis, qui sacerdotum monita eatenus posthaberent, absolutio denegaretur & viaticum, nullumque existimaretur discrimen esse inter ejusmodi intestatos, illosque, qui sibi mortem intulissent, homines.

- a) Carol. Ott. RECHENBERG in cit. *dis. de eo, quod in piis causis est impium*, sect. 2. § 6. pag. 29.
- b) *Guthelmus Friedrichus LINK in progr. de fatiis pie relictorum ex utroque iure*. Altorf. 1750. 4. pag. 4.
- c) de MONTESQUIEU de *l'esprit des loix. II. part. lib. 28. cap. 41. pag. 235. seqq.* editionis Genevensis 1745. mai. 4. edita.
 „Tout homme, qui mourroit sans donner une partie de ses biens à l'église, ce qui s'appelloit mourir *Déconfés*, étoit privé de la communion & de la sepulture.”
- d) DVFRESNE cit. *glossar.* cit. tom. 3. art. *intestatus*, col. 1425. seqq.

§ XI.

NVLLA FACTA EIVSMODI DISPOSITIONE POST MORTEM DETERMINABATUR SOLVENDA AB HEREDIBVS QVANTITAS.

Quum autem contingere nihilominus potuisset, ut non facta de bonis suis in ecclesiarum favorem dispositione ali-

aliquis decederet, quo animæ illius saluti confuleretur, referente citato a) DVFRESNE, mortui partes eatenus suppleturi, sacerdotes atque episcopi sanxerunt, ut ex defuncti bonis eleemosynas distribuerent, eoque nomine bona illa sequestrarent, debita creditoribus persolverent, eodemque modo, quò facta a defuncto dispositione testamentaria tenerentur, omnia exequerentur *exequutores*, *eleemosynarii*, b) *Seelengereter*, c) *Seelwarter* d) & *Ausrichter* e) dici soliti. Nonnunquam etiam illi, qui defuncto eiusmodi intestato sanguine erant iuncti, observante laudato de f) MONTESQUIOV ab episcopo petierunt, ut cum ipsis nominaret *arbitros*, summam a defuncto ad pias causas in testamento relinquendam, iam ex hereditate sub *eleemosynæ* g) *rationabilis* nomine vindicandam, determinaturos. Habuisse etiam capitula & monasteria magistrum fidelium, qui & *fideliator*, vulgo etiam *Seelengereter*, magister oblationum & testamentarius dictus fuerit, dispositionemque habuerit piarum donationum, in animarum solatium unice destinatarum, cum ab exteris, tum a domesticis ex testamento provenientium, pluribus probavit laudatus h) HALTAVS, cui iungi eatenus meretur *Henricus Melchior* i) *Schütte*, *fratris testamentarii* in monasterio ad id, ut huicce ipsi relicta acceptaret, constituti mentionem faciens.

a) DVFRESNE *cit. glossar.* tom. 3. *cit. art. intestatus.* col. 1428.

b) DVFRESNE *cit.* tom. 3. *art. eleemosynarius,* col. 45.

c) HALTAVS *cit. glossar.* *art. Seelgeräter,* col. 1669. & *cit. CLAPROTH cit. dissi. de natura bonorum secularisatorum,* *cit. loc. pag. 307.*

d) HALTAVS *cit. glossar.* *art. Seelwarter.* col. 1670.

e) Sic non solum HALTAVS in *cit. glossar.* *art. Ausrichter,* col. 30. ex reformationis Noricæ verbis, vocum *Ausrichter* & *Vollzieher des Testaments* synonymiam probavit, sed illa adparet in primis quoque ex manuscripto obligationis, in qua, se vi

fundationis, ab Henrico de WESTEN factæ, pro celebrandis quatuor missis, cuidam ordinis prædicatorum, a Dominico instituti, monasterio annuam præstationem frumentariam debere, abbatissa & conventus virginum monialium verbis factentur sequentibus: „Und darumb wand wir dis vorge wandten Geltes *Usrichterinn* sind, und iergelich gebend „und ausrichtend, als da vorgebchieden ist“, ex quibus verbis adparet quoque, vocem *Gelt* non significare tantum pecuniam & præstationem pecuniariam, sed aliud quodcunque debitum, aliam quamcunque præstationem, prout etiam HALTAUS in *cit. glossar. art. Gelten* col. 633. seqq. observavit *gelten* esse debitum præstare, solvere, reddere.

f) Cit. de MONTESQVIOV *cit. loc. pag. 233. seq.*

g) DUFRESNE *cit. tom. 3. art. elemosyna rationabilis. col. 40. & art. intestatus, col. 1428. & tom. 4. art. legatum. col. 1051.*

h) Cit. HALTAUS *cit. art. Seelgeräher. col. 1669.*

i) *Henr. Melch. SCHÜTTE in dissertatione historico - iuridica de iure Susatensi, eiusque & iuris civilis collatione in successione ab intestato. Erford. 1720. cap. 1. § 14. pag. 16. ubi ex Christophori BROWERI antiquitatibus Fuldensibus probat, Fuldæ eiusmodi fratrem fuisse testamentarium.*

§ XII.

INTER OMNES FVNDATIONES EIVSMODI PIAS EMINENT ILLÆ, QVÆ PRO CANENDIS FACTÆ SVNT MISSIS.

Factas fuisse ecclesiis ac monasteriis largitiones frequentissimas, ut pro mortuorum animabus apud Deum orationibus ac divinis intercederent officiis, ex supra (§ IV. & seqq.) dictis

etis satis constat. Inter orationes, plerumque, dum, Mantua-
no canente, filo infertis numerant sua murmura baccis, fundi
solitas divinaque officia eminet *missa*, in qua pro defunctis non
secus ac vivis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis
necessitatibus sacrificium propitiatorium offerri credidit non so-
lum a) antiquior, sed adhuc in concilio Tridentino b) sub ana-
themate iussu est credere ecclesia Romano-Catholica. Fundata
igitur fuit missarum non ipso funeris atque exsequiarum die so-
lum, sed & postea quotannis uno, nempe emortuali die, sive
pluribus statis diebus, in animarum defunctorum suffragium
canendarum c) multitudo fere innumera. Ipsa etiam prædia,
vel pecunia, quæ pro celebranda missa dabatur, observante
sæpius citato DVRESNE, *elemosyne*, strictissimo nempe, a
strictiori & latiori (§ II. & V.) probe distinguendo, significatu
sumta, denominatione *κατεχοχνη* venerunt.

- a) Conf. cap. 2. § 11. X. de celebratione missarum, & Just. Hen-
ning. BOEHMER in iure ecclesiastico protestantium, lib. 3. tit.
41. de celebrat. miss. § 65. seqq. pag. 769. tom. III. Hale
1736. 4. editi.
- b) Concilium Tridentinum sess. 22. de sacrificio missæ, can. 1. 2. &
3. pag. 757. in Bartholomæi CARANZÆ summa conciliorum
a S. Petro usque ad Julium III. pontificem, a Francisco SYL-
VIO Duaci 1679. 8. edita. Conferantur, præter cit. Joachi-
mi HILDEBRANDI primitiva ecclesiæ offertorium pro defun-
ctis; hoc est de veterum oblationibus, missis, precibus, ele-
mosynis pro defunctis, sententiam orthodoxam, pontificiorum
suffragiis pro defunctis oppositam, Helmstad. 1666. rec. ibid.
1741. in primis cap. 5. § 14. pag. 60. & cap. 8. § 14. pag.
66. 10. Salom. DEYLINGII insigniores Romane ecclesiæ varia-
tiones circa eucharistiam factæ, Lips. 1726. §. 11. & 12.
pag. 24. seqq. Christophori Matthæi PRAEFFII dissertatio ex-
pendens questionem: Num ex 2. Maccab. XII, 39. seq. adstrui
possint missæ & preces, pro defunctis ex purgatorio liberandis.
Tubing. 1749. 4. § 9. pag. 33.

- c) *Multitudinis missarum*, ab una persona fundatarum, admodum magna exempla referunt cit. HILDEBRAND *in cit. primitiva ecclesia offertorio pro defunctis*, cap. 15. § 7. pag. 105. Cbr. WILDVOGEL *in cit. diss. de iuribus altarium*, cap. 4. § 3. pag. 33.
- d) DVPRESNE *in cit. glossar.* tom. 3. col. 41. sequentem Concilii *Hispalensis*, anno 1512. habiti canonem adducit: "Mandamus & ordinamus, ut cum aliquis sacerdos receperit *elemosynam* seu *portionem pro celebranda missa* seu missis, teneatur illas celebrare eademmet die vel tempore commutato."

§ XIII.

OMNES EIVSMODI FVNDATIONES, ETIAM PENES CATHOLICOS, ET QVOAD IPSAS MISSAS, NON OMNEM RESPVVNT MVTATIONEM.

Quemadmodum vero omnes eiusmodi donationes ac *fundationes* pietate quadam (§ II. & III.) nituntur: ita ad hæc respiciendum semper est, illæque omnes *ex hac ipsa, principalique* proin *donatorum & fundatorum intentione* sunt æstimandæ, & iuxta præsentis doctrinæ, in republica publice adprobata, aliasque huius a) ipsius circumstantias *determinandæ ac corrigendæ*. Nec aliena videtur esse ab hisce faciendæ determinationis ac correctionis principiis ecclesia Romano-Catholica, quum & in illa ipsa *fundationes* varias, illisque determinatos ritus mutationes varias subiisse constet. Sic ritum deponendi vel sepeliendi b) alleluia, in ecclesiis quibusdam Gallicanis olim usitatum abrogatum, abrogatas quoque fuisse choreas ac c) *comesationes*, quarum exemplum supra (§ VIII.) tetigimus, novimus. Sic quoad ipsas *missarum fundationes* (§ XII.) *mutationem* dicta admittit ecclesia, ita ut exempli gratia sacerdos, qui ex instituto capellanæ, vel alio titulo missam votivam aut de-

defunctorum celebrare tenetur, satis facere censeatur dicendo missam currentis diei, etiam feriatæ & simplicis. Observavit id ipsum P. Robert d) KOENIG, modoque dictæ regulæ prorsus conformem addidit rationem, quod in eo casu ecclesia disponat, corrigatque intentionem eius, qui tales missas ordinavit, & fructuosior futurus sit devotionis adfectus, si ecclesiastico ritui fuerit congruus.

- a) Plura dubio procul de hocce ipso ad rem publicam respectu dedit Ioannes Gottlieb WALDIN, in *novissima*, quam ego quidem nondum vidi, *dissertatione de habitu pie foundationis ad civitatem*, Marburgi anno 1766. 4. edita.
- b) Conf. *Besondere Nachrichten von dem Worte Alleluja, aus zwei alten Handschriften, davon die eine zu Toul, die andere aber zu Sens befindlich ist*, in *des Hamburgischen Magazins* XXII. Band, V. Stück, num. VI. pag. 523.
- c) Conf. supra cit. *Anmerkungen über die geheiligte Zeiten der alten Gallier und Teutschen von dem Herrn Pelloutier*, in cit. *Hamburgischen Magazins* XXII. Band, III. Stück, pag. 304. sqq.
- d) Robert. KOENIG in *principiis iuris canonici*, tom. II. Salisburgi 1714. 4. lib. 3. decretal. tit. 41. de celebratione missarum & sacramento eucharistia rel. § 4. num. 3. pag. 313.

§ XIV.

ÆSTIMANDÆ SVNT EIVSMODI MVTA-
TIONES EX PRINCIPALI DONATO-
RVM AC FVNDATORVM INTEN-
TIONE PRÆSVMTAQVE
VOLVNTATE.

Nitur certe modo dicta (§ XIII.) principalis intentio-
nis determinatio & aliqualis correctio ipsa ipsorum donatorum ac
furs.

fundatorum voluntate praesumpta. Testatorem disposuisse id, de quo, si interrogatus fuisset, ita se voluisse disponere, respondisset, docentibus *Iacobo a) MENOCHIO*, Professore Patavno, & biga *b) Ictorum Tubingensium gravissima, Gabriele SCHWEDERO & Iacobo Davide MOEGLINGIO*, generatim praesumitur, omneque id, quod ex coniecturata eiusmodi testatoris voluntate colligitur, satis esse expressum dicitur. Ex qua ipsa generali praesumptione hac ipsa specialis fuit praesumptio, fundatores eiusmodi ac donatores quoad fundationes donationesque suas & doctrinae publice receptae ac adprobatae & aliarum rerum circumstantis se omni aeo voluisse conformare, dummodo ipsorum intentio non in totum pereat. Firmavit certe praesumptionem hanc specialem ipsa *pax c) religiosa*, anno 1555. quoad supplantationum ac reddituum, piis usibus destinatarum, administrationem sequentibus, receptae in unoquoque loco religionis rationem habentibus, verbis disponens: „sollen denoch von solchen obgenannten Gütern die nothdürftigen Ministeria der Kirchen, Pfarren und Schulen, auch die Armen und Hospitalia, die sie vormals bestellet und zu bestel len schuldig, von solchen obgemeldten Gütern, wie solche Ministeria der Kirchen und Schulen vormals bestellet, auch nachmals bestellet, und versehen werden, ohngeachtet was Religion die seyen.“

- a) *Iacob. MENOCH in consiliorum sive responforum libro II. Venetiis 1577. fol. edito, cons. 141. num. 12. pag. 165.*
- b) *Laudati Gabr. SCHWEDER & Iac. Dav. MOEGLING in cit. collect. nov. consilior. iurid. Tubingens. Vol. 1. cons. 31. num. 26.*
- c) *Videatur cit. pax religiosa § 21. Als auch den Stränden, in neuer und vollständiger Sammlung der Reichsabschiede, Frankfurt am Mayn 1747. fol. III. Theil, pag. 19. Conf. Erii MAVERII cit. diss. de secularisatione bonorum ecclesiasticorum rel. cap. 3. § 9 pag. 508; & 509. cit. dissertationum & opusculorum.*
- § XV.

MVTANDÆ IGITVR SVNT PIÆ CAVSSÆ
IN ALIAS PIAS CAVSSAS, IVXTA
MODESTINI DECISVM.

Tantum igitur abest, ut eiusmodi fundationes donationesque piæ tolli præstatioque destinatorum eatenus annuorum reddituum prorsus omitti, aut hi ipsi ad profanos converti possint usus, ut potius, si & doctrinæ in republica receptæ ac adprobatæ, aliarumque in illa circumstantiarum qualitas determinatum primitus iuxta intentionem testatoris vel donatoris exequendi modum non amplius admittat, *legata eiusmodi donationesque piæ in aliam converti debeant causam piam.* Prætulit eatenus Doctores nostris recentioribus facem *Modestinus* Ictus, Romanis, memoriæ propagandæ a) admodum studiosis, de casti legati cuidam civitati hac lege relicti, ut ex redditibus quotannis in ea civitate, memoriæ defuncti conservandæ gratia, spectaculum, quod illic celebrari non licet, celebretur, expressis sequentibus b) respondens verbis: „Quum testator „spectaculum edi voluerit in civitate, sed tale, quod ibi celebrari non licet, iniquum esse, hanc quantitatem, quam in „spectaculum defunctus destinaverit, lucro heredum cedere: „igitur adhibitis heredibus & primoribus civitatis dispiciendum „est, in quam rem converti debeat fideicommissum, ut *memoria testatoris alio & licito genere celebretur.* „

- a) De studio veterum, sui memoriam propagandi, videantur *Ioannis Kirchmanni*, Professoris Rostochiensis, postea Rectoris Lubecensis, *de funeribus Romanorum libri quatuor*, Lugduni Batavorum 1672. 12. lib. 4. cap. 9. pag. 531. & *Christiani Henrici Trotzii* Jcti, primum Franequerani, postea Ultraiectensis, *tractatus iuris de memoria propagata, seu de studio veterum memoriam propagandi*, Traiecti ad Rhe-

D

num

num 1734. sect. 8 cap. 9. ubi in specie de legatis & fideicommissis, memoriae conservandae causa relictis, agit.

- b) **MODESTINVS** in L. 16. D. de usu & usufructu, & reditu, & habitatione, & operis per legatum vel fideicommissum datis.

§ XVI.

MODESTINI RATIONEM GENERALEM IN ADPLICATIONE AD CASVS SPECIALES SEQUVTVS EST BARTOLVS.

Sequutus eandem est facem, iuris ille monarcha & la-
cerna, Bartolus a) Picens Saxoferratenfis, Caroli IV. impe-
ratoris consiliarius, Pisis Perusisque doctoris functus munere,
generatim b) docens, *legatum ad opus illicitum* de consensu par-
tium *converti debere ad opus licitum*, generalemque isthanc regu-
lam ad speciales c) casus verbis adplicans sequentibus: „Et
„pro hoc dixi, quod si testator reliquit centum pro *missis ca-*
„*rendis*, quae non possunt cantari *propter interdictum*, illud re-
„licitum debet *converti in alium usum*, ut est casus hic, & idem
„in similibus. Testator reliquit unum pondere, ut ibi unum
„monasterium construatur, quod tamen de iure ibi construi
„non licet, tunc debet converti in alium usum pium, ut hic.,,

- a) Conferantur illustr. JCti Halensis, *Danielis NETTELBLADTII*
initia historiae literariae iuridicae universalis, Hal. 1764. 8.
§ 139. pag. 8. & *Vita cl. JCti BARTOLI de Saxoferrato, au-*
ctore Io. Paulo LANGELLOTTO, I. C. in Ioannis Gerbardi
MEVSCHENII vitis summorum dignitate & eruditione viro-
rum. tom. I. Coburgi 4. pag. 78.

b) BAR-

- b) BARTOLVS ad L. 16. de usu & usufr. leg. pag. 663. in eiusdem in secundum tomum pandectarum infortiarum commentariis, studio & opera Iacobi CONCENATII, Basil, 1562. fol. editis.
- c) BARTOLVS cit. loc. pag. 664. num. 3.

§ XVII.

CONSENSVS CANONISTARVM, ERNRICI PIRHINGII ET LVDOVICI ENGELII, ALLEGATVR.

Eandem sententiam defendit quoquo biga scriptorum iuris canonici celeberrimorum, *Ernricus PIRHING & Ludovicus ENGEL.* Adferunt ille a) non solum, quod, „si a testatore aliquid legatum seu relictum sit ad certum pium usum, aut locum: „quid legatum adplicari non possit, tum non ideo legatum fiat „caducum, sed debeat *ad alium usum vel locum pium adplicari*, „arbitrio episcopi & exequutorum, ita tamen, ut quantum „fieri potest, voluntas testatoris seruetur, „sed expressis quoque verbis ad citatum (§ XV.) MODESTINI responsum statutamque in illo foundationis mutationem provocans, sequentem illi, quam supra (§ XIII.) tradidimus, conformem rationem addit: „quod *per talem commutationem principali intentioni testatoris satisfiat, quæ est honor, & salus animæ.* „Hic b) vero quaestione: „utrum aliquando ultima voluntas circa „pias causas commutari, & quod a defuncto ad certum usum „relictum est, ad alium adplicari possit?, „pro regula tenendum esse, quidem respondet, quod ea, quæ largitione fidelium ad certum usum pium destinata sunt, ad illum & non ad alium debeant converti, sed tamen mox addit, salvam sedis apostolicæ sedem de iure communi eatenus esse, & ex concilio c)

Tridentino etiam episcopum, tanquam sedis apostolicæ delegatum *tales commutationes ex iusta & rationabili causa* facere posse addit, variasque causas pro iustis haberi solitas enarrat, interque illas ipsas non solum in specie hanc quoque, *si usus non sit necessarius, resque adplicari utilis possit*, nominat, sed ulterius quoque observat, quod si tantus missarum numerus ex relictis defunctorum alicui impositus sit ecclesiæ, ut illis nequeat satisfieri, possit episcopus in Synodo Diocesana, abbatesque & generales ordinum in capitulis suis generalibus possint pro sua conscientia *tales missas ad minorem numerum* ita tamen, ut eorum, qui pro sua anima aliquid ecclesiæ reliquerunt defunctorum commemoratio fiat, reducere.

- a) *Ernicus PIRHING in iuris canonici nova methodo explicati*, tomo 3. Dillingæ 1676. fol. edito, lib. 3. tit. 26. de testamentis & ultimis voluntatibus, num. 123. pag. 396. adseritione 3.
- b) *Ludovicus ENGEL in collegio universi iuris canonici*. Salisburgi 4. 1693. edito, lib. 3. tit. 26. quæst. 19. num. 23. pag. 639.
- c) *Concilium Tridentinum* sess. 22. de reform. c. 6. & sess. 25. de reform. c. 4.

§ XVIII.

CONSENSVS HIERONYMI SCHVRPFFII ET PHILIPPI MELANCHTONIS LAVDATVR.

In eandem sententiam, mutationem eiusmodi fundamentum ex iusta causa admittentem, iuit non solum *Hieronymus*
SCHVRPFF.

SCHVRPFFIVS, ICTus, sed ipse etiam *Philippus* MELANCHTON, Theologus, uterque Professor Vitembergensis laudatissimus. Ille non solum de relictis ad certum pium usum a) inquit: „si isto casu, quando scilicet bona sunt destinata in „aliquem usum certum pium, ut ibi perpetuo remaneant, non „possunt in illum usum impleri, debent *converti in alium*;; „sed alio quoque b) loco certi iuris esse tradit, „quod data, „oblata, & relictâ in certum pium usum, si iste usus destinat, „vel in ipsum, propter aliquam certam causam converti non „possint, quod talia debeant ad alium pium usum converti. „ In utroque autem loco supra (p XV.) allegatam Modestini decisionem, generalem adfert sui rationem sistentem, allegat. *Hic* vero, eadem ratione commotus, bona ecclesie dicata, si usus, ad quem destinata sunt, impius vel superstitiosus deprehendatur, *in alium meliorem pium usum convertenda*, minime vero profanis commoditatibus adplicanda esse, non minus pie ac religiose, quam convenienter c) censuit, quod cum insigni eius elogio probasse *Jacobum* CVIACIVM, observavit supra citatus *Gabriel* d) SCHWEDER.

- a) *Hieronymus* SCHVRPFF in *consiliorum seu responsorum iuris* centuria I.ma, Francofurti 1575. fol. consil. 48. n. 11. pag. 178.
- b) Cit. SCHVRPFF. cit. loc. conf. 90. num. 13. pag. 362.
- c) *Phil.* MELANCHTON in *epitome philosophia moralis*.
- d) *Gabriel*, SCHWEDER in cit. *collect. nov. consilior. iurid. Tubing.* Vol. I. conf. 11. n. 9. pag. 80.

§ XVIII.

CONSENSVS IOANNIS BRVNNEMANNI
ET BENEDICTI CARPZOVII RE-
CENSETVR.

Iungi consentientibus huc usque scriptoribus meretur in primis alia adhuc biga doctorum gravissima, *Ioannes* nempe BRVNNEMANNVS, Antecessor Francofurtensis, ac Iureconsultus Lipsiensis, *Benedictus* CARPZOVIVS. Ille statuit a) non solum, data & oblata in certum pium usum, si iste usus deficiat, vel in ipsum converti legatum nequeat in aliam causam piam converti debere, ita quidem, ut exequutores testamentarii, prout expressis addit verbis, *mutatis temporibus possint modum a testatore praescriptum, salva dispositionis substantia, mutare*; sed alio quoque in b) loco in dicto saepius (§ XV. seqq.) MODESTINI responso decisionis suae fundamentum ponens expressis: „*quod legata ecclesiae vel reipublicae non tantum eo casu, quando in istum finem converti non possunt, sed etiam, quando causa magis necessaria urget, in alium usum converti possunt.*” tradidit verbis, cui utriusque loco haec ulterior mentis ipsius c) declaratio iungenda videtur esse, quod legata, ad cultum superstitiosum dedicata, non possint debeantque *ad secularem transferri usum*, sed potius, quia ultimus horum legatorum finis fuerit cultus Deo praestandus, *ad alios pios destinanda sint usus*. Hic vero, posteaquam, legatum ad pias causas in usus profanos converti non debere, d) statuit, & ad propositam: *num legatum ad certam piam causam in aliam aequae piam converti possit?* quaestionem negative e) ex rationibus, ultimam uniuscuiusque testamentaria voluntatem in genere inviolatam conservare volentibus, respondit, a negativa, ad citatum (§ XV.) MODESTINI responsum adductumque (§ XVI. & XVIII.) BARTOLI & SCHVRPFII testimonium provocans, in adfir-
ma-

mativam transit, sententiam, & *caussa*, quam testator indigitavit, *cessante fieri posse*, immo vero *debere mutationem* quoad talia ad pias causas legata, pluribus f) in specie quoque suprema in Saxonia Consistorii deciso, in simili causa dato, defendit.

- a) Io. BRUNNEMANN in *commentario in quinquaginta libros pandectarum a Samuele STRYKIO*, Francofurti ad Mœnum 1692. fol. edito, ad L. 16. de usu & usufructu rel. per legatum & fideicommissum datis, num. 1. 2. & 3. pag. 291. cui loco iungenda sunt ea, quæ idem commentatus est BRUNNEMANN ad L. 4. ff. de administratione rerum ad civitates pertinentium pag. 711. in cit. *commentario ad pandectas*, & in *commentario in duodecim libros Codicis Iustiniani*, Lipsi. 1679. fol. edito, ad L. 2. C. de frumento urbis Constantinopolitana num. 2. pag. 1261.
- b) BRUNNEMANN in cit. *commentario in Cod. ad L. un. C. de expensis ludorum publicorum*. num. 2. & 3. pag. 1275.
- c) Videatur eiusdem BRUNNEMANNI *de iure ecclesiastico tractatus postumus in usum ecclesiarum evangel. & consistoriorum concinnatus, & necessariis supplementis adauctus a Samuele STRYKIO*, Vitemberg. 1721. 4. lib. 2. cap. 3. § 3. § 5. pag. 279.
- d) *Benedictus CARPZOVIVS in iurisprudencia ecclesiastica*, Lipsi. 1649. fol. lib. 2. tit. 21. definit. 332. num. 1. pag. 512.
- e) Cit. CARPZOV. cit. definit. 332. num. 3. pag. 512. seqq.
- f) IDEM cit. definit. num. 5. & 6.

§ XX.

IN EANDEM SENTENTIAM IRE IO. GEORG.
SIMONEM, HENRICVM BRVNINGIVM
ET THEOPHILVM SCHREIBERVUM,
OBSERVATVR.

Succedit modo (§ XIX.) productæ bigæ Doctorum celeberrimæ alia adhuc ICtorum triga, in qua *primas* tenet *Ioannes Georgius a)* SIMON, ICtus Halensis, postea Ienenfis, qui quæstione: „*si testator certam in iudicio suo ultimo causam suppresserit, in quem casum illud, quod relictum, impendi debeat, an cessante hac causa, in similem æque piam collocari queat?*“ proposita, & a negativa ab initio ventilata, in *affirmativam* transit sententiam. Accedit *secundo* *Henricus b)* BRVNING ad quæstionem: „*an ad certam causam relicta pecunia in alium usum transferri possit?*“ distinguendo respondens, statuensque in casu, si opus vel factum, ad quod pecunia relicta est, in republica licitum sit, potissimam testatoris voluntatem debere esse, in altero autem, si opus vel factum istud sit illicitum, testatorque nihil eatenus caverit, casu *relictam* dicto modo *pecuniam* de sententia principis & primorum *in alium usum*, adhibitis etiam iis, quorum interest, converti posse. Quemadmodum vero & hic auctor rationem decidendi in sæpius dicta *MODESTINI* (§ XV.) decisione, *BARTOLI* & *SCHVRPFII* (§ XVI. & XVIII.) testimonio firmata ponit, eamque ipsam in specie etiam ad specialem: „*Si pecunia pro missis pontificiis canendis legatur, an sublata missarum celebratione, pecunia in alios usus converti possit?*“ quæstionem applicat; ita etiam *tertio* *Theophilus c)* SCHREIBER, *Minda* *Guestphalus*, quæstionem: „*an ultima voluntas circa pias causas mutari, & quod ad certum usum relictum est, ad alium applicari, ve possit?*“ proponit, &, quin aliquando, *si usus non sit necessarius*,

facius, possitque res utilius adplicari, licita sit *alia* eiusmodi legatorum *adplicatio*, & ad certum usum dicatum ad *aliam*, non profanam quidem, sed itidem *piam*, causam destinari possit, non dubitandum esse ait, provocans ad sepe laudatum *MO-DESTINI* responsum, citatumque (§ XVII.) *ENGELII*, nec non *Ioannis d) SCHNEIDEWINI*, *ICti* Vitembergensis, testimonium, qui ipse pluribus quoque docuit, quod ex causa pietatis, & ex causa utilitatis, si conditio ecclesie inde fiat melior, alienari possint res ecclesiasticæ mobiles & immobiles.

- a) *Io. Ge. SIMON* in *cit. diff. de iudicio pro anima*, thes. 3. in fine.
- b) *Henricus BRÜNING* in *dissertatione de variis universitatum speciebus earumque iuribus*, num. 15. thes. 72. pag. 527. & 528. in *Nicolai HAMPELII nucleo discursuum seu disputationum, hætenus in iure publico editarum*, Gieslæ 1621. 4. edito.
- c) *Theophilus SCHREIBER* in *thesibus iuridicis inauguralibus de legato ad pias causas*. 4. Gieslæ 1685. thes. 22. pag. 14.
- d) *Ioannes SCHNEIDEWIN* in *commentariis in quatuor institutionum imperialium D. Iustiniani libros*, Argentorati 1632. 4. mai. editis, ad § 8. inst. tit. de rerum divisione num. 8. & 9.

§ XXI.

EANDEM SENTENTIAM ADPROBAVIT
 QUOQUE FACULTAS IURIDICA
 TÜBINGENSIS.

Eadem de adplicandis nunquam ad alios usus pios legis piis principia, huc usque stabilita, sua repetitis quoque vicibus

E

cibus fecit *collegium Facultatis iuridicæ Tubingensis*. Statuit a) illa olim anno 1637. in redituum perpetuorum, ex voluntate fundatoris, pro celebranda quotannis missa, clerico, ab ipsius familia, vel in subsidium a magistratu Ulmenfi denominando, assignatorum, casu, reditus illos, *cessante iam missarum celebratione, in stipendium studiorum causa*, iuuenibus ex dicta familia assignandum, tanquam in causam maxime piam, & privilegiis ecclesiæ ac clericorum gaudentem, converti posse. Antiquis Eadem antecessorum suorum vestigiis insistentes, novissime adhuc illo, cuius iam supra (not. e. ad § XI.) mentio quædam facta fuit, in casu, ubi nobilis quidam, Henricus de Westen annuum frumenti reditum monasterio cuidam, postea reformato, pro celebrandis missis anniversariis legaverat, eundem vero, ob cessantes per religionis reformatæ rationem missas, recusabat monasterium catholicum, se illius reditus præstatione a fundatore gravatum fuisse, recentioribus adhuc profectum temporibus, statuit, *præstationem dicti reditus annui ob non celebrari amplius solitas missas eo minus cessare*, quo magis certum sit atque indubium, possessiones ac bona, a maioribus ex singulari devotione ad ecclesiæ aliosve pios usus dedicatâ ac donata in parem, rursus pium ac meliorem, sive verâ pietati (§ II.) consentaneum usum recte transferri, imo vero transferenda esse, atque applicanda.

a) *Facultas iuridica Tubingensis in cit. collect. nov. consilior. iurid. Tubingens. Vol. 1. conf. 111. per tot.*

§ XXII.

HACTENUS DE MUTATIONE PIARVM
CAUSSARVM GENERATIM DICTA
AD ELEEMOSYNAS, PAVPERIBVS
DANDAS ADPLICANTVR.

Quæ vero generatim huc usque de licita nonnunquam,
immo vero necessària donationum ac legatorum ad pias causas

fas relictorum, mutatione dicta sunt, valore illa in specie etiam quoad fundationes ac donationes, ut pauperibus inde eleemosynæ distribuentur, factas, vix ac ne vix quidem dubitabit æquus rerum æstimator. „Humanitatis nostræ est,“ in-
 quunt VALENTINVS & MARCIANVS a) imperatores, „egenis prospicere, ac dare operam, ut pauperibus alimenta „non defint.“ Perfecte profecto iustitiæ ac pietatis opus est, præcipuumque inter munera principis, immortalitatem merituri, imbellium ac miserabilium personarum curam habere indefesam. Subiacent igitur fundationes eiusmodi omnes principis ac magistratuum inspectioni, qui catenus quoque ad principalem fundatorum ac donatorum intentionem, unde omnia sunt æstimanda (§XIV.), respiciens, fundationum ac donationum eiusmodi administrationem corrigere ac determinare possunt pro circumstantiarum qualitate, ipsiusque reipublicæ constituto ordine, veraque eiusdem perpetua utilitate. Huicce ipsi correctioni ac determinationi ille, qui ptochotrophii Nero-
 lingenfis fundator dici meretur, anonymus in b) litteris pecuniæ, ab ipso dictarum ædium extructioni destinatae anno 1714. iunctis, lectione omnino ac imitatione dignissimis, suam principalem, quam habuit, benefaciendi intentionem subiecit, inquires: „Wenn ein solches Haus sollte aufgerichtet werden, so sind diese sechs alte, und sechs neue Duplonen dazu gewidmet, in widrigem Fall wollen -- dieses Geld an was werden, wodurch etwas nützlichs mag geschaffet werden.“

a) VALENTINVS & MARCIANVS in L. 12. § 2. C. de Ss. ecclesiis.

b) Exhibentur hæc littera in fünfzigjähriger Gedächtnisfeier des Nördlingischen Armen-Waisen- und Arbeitshauses, pag. 419. in novorum actorum historico ecclesiasticorum parte Lt. Vi. naria §. 1767. edita.

§ XXIII.

STATVTIS DIEBV5 MEMORIA TESTATO-
RVM CELEBRARI DEBET, FVNDA-
TIONES AVTEM ÆQUALI RA-
TIONE PER ANNVM DISTRI-
BVI POSSVNT.

Quum igitur contingat nonnunquam, ut in unum eun-
demque diem plurium legatorum distributio vi fundationum
incidat; ab hac ipsa, uno eodemque die plura beneficia distri-
buendi, necessitate suo quasi iure recedit princeps ac magistra-
tus. Curat tali in casu, ut fundationes eiusmodi omnes cum
aliis, quæ per a) sacculum sonantem aliove modo qualicunque
sublevandorum pauperum gratia colliguntur, oblationibus ac
elemosynis, ratione totius anni habita, ita distribuantur, ne-
dum una anni parte maiori rerum affluentia gaudent pauperes,
maiori per reliquas anni partes rerum penuria premi necessario
debeant, verumque eatenus fiat PLAVTI in *Tvinummo*
effatum:

De mendico male meretur, qui ei dat, quod edat, aut bibat,
Nam & illud, quod dat, perdit, & illi producit vitam ad
miseriam.

Curabit autem eo maiori iure æqualem per omnes anni par-
tes distributionem, quo certius est, non solum unum *memorie*
conservandæ finem, a fundatoribus habitum, pari ratione per
annuam ipsorum nominum, piarumque ab ipsis factarum funda-
tionum, statis diebus in ecclesia faciendam, recitationem ob-
tineri posse; sed *alteri* etiam, eique *principali fini*, *pauperibus*
benefaciendi illa ipsa æquali per totum annum distributione ita
omnino satisfieri, ut nullum superesse possit dubium, testato-
rem

rem unumquemque, si de hac ipsa dispartendi ratione fuisset interrogatus, illam ipsam intentioni suæ prorsus conformem esse, declaraturum fuisse. Pro disposito autem haberi illud, de quo, si interrogatus fuisset testator vivus, se ita sensisse, respondisset, supra (§ XIV.) fuit observatum.

- a) Conf. Chr. WILDOGELII *diss. de oblationibus, que sunt in ecclesia per sacculum sonantem, vom Klingebeutel*, Ien. 1705. 4. recuf. ibid. 1751.

§ XXIII.

DICTAM ÆQVALEM DISTRIBVENDI RATIONEM NON EXCLVDERE PROPOR-
TIONEM, PRO PERSONARVM QVA-
LITATE OBSERVANDAM,
OSTENDITVR.

Quæ vero de æquali ratione, in distribuendis eleemosynis observanda (§ XXIII) dixi, illa non ita sunt intelligenda, & eo usque extendenda, ut æquales omnibus indistincte pauperibus portiones assignandas putem esse. Licet enim in *L. 10. D. de accusationibus & inscriptionibus* illi dicantur *pauperes*, qui minus, quam quinquaginta aureos habent, & hodiernum adhuc fortasse non omnes desint, qui certis cancellis generatim paupertatis fines, absque personarum earundemque qualitatis respectu, determinare conentur, æqualis tamen paupertatis determinandæ ac æstimandæ norma stabiliri nequit, quum *paupertas*, recte definiente *Convado* a) HERPFFERO, Hanoviensi, sit *carentia pecuniæ secundum personæ qualitatem*, & proinde cum *Daniele* b) GEHE, civitatis Rochlitiensis Syndico, *pauper* dicendus sit, qui se suosque pro *conditione & qualitate sua* alere,

aleve, deque necessariis providere non potest Determinatio igitur quantitatis unicuique tribuendæ relinquitur arbitrio ac conscientia prudentis magistratus, in primis regulam, a supra laudato Theologo, *Theodoro* c) THVMMIO commendatam, observantis: „Prudenti igitur inspectione magistratus in mendicantes animadvertat, indigenas quisque suos alat ac foveat, ad venas vero & convenas sine litteris, fidei ac vitæ testibus ne recipiat. „

- a) *Conr. HERFFER in disp. de privilegiis pauperum. Argentorati 1669. § 5. pag. 6. & 7.*
- b) *Daniel GEHE in tractatu iuridico de iuribus & privilegiis miserabilium personarum, tam generalibus, quam specialibus, Martisburgi 1673. 4. pag. 7. cui iungi meretur Benjamin van der BORCH in diss. iur. publ. de iure pauperum. Traiecti ad Rhenum 1762. 4.*
- c) *Theodorus THVMMIUS in cit. tractatu de bonis ecclesiæ, pag. 83.*

§ XXV.

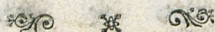
QVATENVS AD SVSTENTATIONEM PAUPERVM CONCVRSVS OMNIVM CIVIVM FIERI POSSIT DEBEAT- QVE, OSTENDITVR.

Quum autem contingat nonnunquam, pias, in favorem pauperum factas, fundationes in civitate aliqua vel republica sustentationi pauperum debitæ non sufficere, suadente *Adamo* a) RECHENBERGIO, Theologo Lipsiensi, *inculcant* non solum *clerici* hoc ipsum *charitatis* opus auditoribus suis; sed

sed curat eatenus quoque magistratus vel princeps, ut de *novis reductibus* prospiciatur *piis*, unde pauperes suam sustentationem expectare debent, *corporibus*. Ut hic finis obtineatur, non præcise opus est, gravi *nullitatis pœna* adigere testatores, ut pauperibus in suis aliquid relinquunt testamentis, qualis, ut scholæ aliquid in unoquoque testamento relinquatur, sub nullitatis pœna præcipientis, statuti Hanovienfis meminit venerandus Facultatis iuridicæ Tubingensis Senior, Magnus D. D. b) SCHOEPPF, Fautor meus colendissimus. Sustulit eandem pœnam, in civitate Brunsvicensi obtinentem, Dux Brunsvico c) Guelpherbytanus, Carolus, eiusque loco sub *pœna decem thalerorum*, piis solvendâ corporibus, d. 20. Febr. 1758. statuit, ut in omnibus testamentis, transactionibus, pactis dotâlibus & contractibus, de rebus immobilibus in eundis, ad *pias causas* viarumque reparationem relinquatur aliquid, ac donetur. Licet autem supremæ in republica potestati, non solum tali ratione pauperibus, piisque, ad eorundem sustentationem constitutionis, corporibus prospicere, sed in genere etiam, quicquid iniquior illa vidua, apud Caspar. Henr. HORNIVM d) Ictum Vitembergensem, obganniat, imperare subiectis sibi civibus, ut elemosynas præstent, ditioresque in primis, ut in pium huncce usum ex iis, quorum abundantia laborant, nonnihil conferant, adigere, citatis e) HORNIO & HERPFFERO f) obfervantibus.

- a) Adam RECHENBERG in *exercitatione theologica de officio ministri ecclesie*. Lipsiæ. 4. 1703. §. 32.
- b) Magnus D. D. SCHOEPPF in *selectarum decisionum & resolutionum* parte 2. Tubing. 1730. 4. decif. 215. pag. 65. seq.
- c) De *Brunsvicensi isthac lege* videantur *Physicalisch-Oeconomische Auszüge aus den neuesten und besten Schrifften, die zur Natur-*

Naturlebre, Hausbaltungskunst, Policy - Cameral- auch andern damit verwandten Wissenschaften gehören I. Band, Stuttgart 1758. 8. II. Stück, pag. 318. seq.

- d) *Casp. Henr. HORN in observationibus circa iura elemosynarum & aliarum collectarum ecclesiasticarum, templorum & beularum pentecostalium* a Christiano HANACK, professore postea pariter Vitembergenſi defenſis, cap. 1. pag. 3.
- e) Cit. HORN. cit. cap. 1. pag. 5. & 6.
- f) Cit. HERFFER in cit. diff. de privilegiis pauperum, § 22. pag. 17.

Tübingen, Diss., 1763-67

ULB Halle

005 847 915

3

VD18

TA → OL

E. G. Müller. 21.

DE
CAVSSARVM
TATIONE

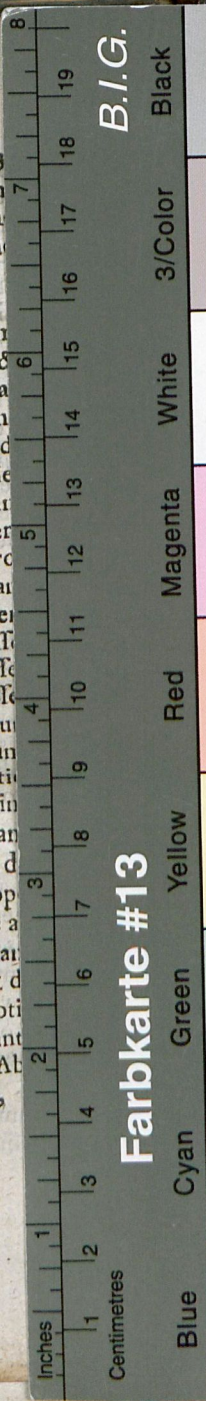
1767 9.

EO AVSPICE
ORVM ORDINIS CONSENSV
PRAESIDE
CO GVILIELMO
FINGERO

28

RIVM D. HORVMQVE P. P. O.
MBERG. DVCIS CONSILIARIO
ENTIARVM ROVEREDENSIS
QVE LATINARVM IENENSIS
ARCHICO BADENSIS
SOCIO
NDIS SVMMIS IN IVRE
HONORIBVS
ISPVTABIT
DINANDVS CAMERARIVS
TVBINGENSIS
SEPTEMBRIS MDCCLXVII.

TVBINGAE
SIS FVESIANIS.

B.I.G.

Farbkarte #13

